

A.J.L. EYCKERMANS (1832-1889)

van deserteur tot gerespecteerd fotograaf

Peter EYCKERMAN

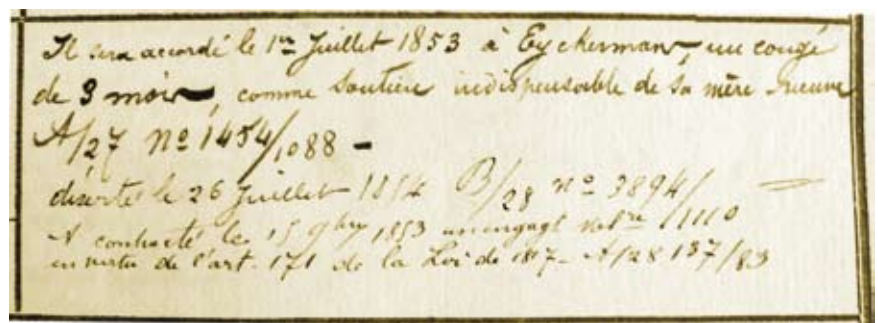
Dit artikel tracht het leven van Albert Eyckermans te reconstrueren aan de hand van verschillende bronnen. Wanneer vertrok hij uit Geraardsbergen, wanneer keerde hij er terug en wanneer vertrok hij de tweede keer? Het levensverhaal werd al voor een deel gepubliceerd op de website van de auteur¹ en in 'Monumenten van Papier en Karton' van J. De Ro². Het wordt hier verder uitgediept aan de hand van aanvullend onderzoek. Eyckermans' fotografie speelt een belangrijke rol in zijn levensverhaal en heeft geleid tot een dateringsgids voor Eyckermans' carte-de-visite foto's. Deze gids kan beschouwd worden als een aanvulling van het summiere lemma over Eyckermans in de "Directory of Photographers in Belgium 1839-1905"³. Een collectie foto's van de familie Sauger was een enorme hulp bij het afbakenen van de activiteitsperiodes van Eyckermans.

Levensverhaal

Albert Jean Leopold Eyckermans werd geboren in Boom op 15 juni 1832 als Joannes Leopoldus, zoon van Joannes Cornelius Eyckermans en Gudula Jacoba Vanderstraeten.⁴ Zijn vader was wachtmeester bij de gendarmen te paard, waardoor het gezin regelmatig moest verhuizen, ze woonden onder andere in Brussel, Oostmalle, Boom en in de rijkswachtkazernes van Gent (vanaf 1833) en van Geraardsbergen (vanaf 1835)⁵. De familie is verwant met de familie Eyckermans uit de streek van Zichem, Albert's overgrootvader migreerde omstreeks 1770 via verschillende tussenstappen naar Aalst, waar Albert's vader geboren werd.

Geraardsbergen

Albert groeit op in Geraardsber-

Opmerkingen bij de registratie van Eyckermans in het militieregister, met vermelding van zijn desertie

gen; zijn vader overlijdt als hij 7 jaar oud is. Van zijn 2 broers en 4 zussen wordt slechts de helft volwassen: Siska⁶, Joannes Baptiste (1816-1893) en Angélique (1824-1897). Als jongeman werkt hij in Geraardsbergen als *imprimeur d'indiennes*, bedrukker van stoffen⁷. Zoals voor alle mannen in hun 20ste levensjaar is ook voor Albert de loting voor de militaire dienst

een belangrijke gebeurtenis. Het is begin 1852 en Albert ontsnapt er niet aan, want hij wordt ingeloot. Op dat ogenblik verblijft hij echter in Frankrijk en zijn broer Joannes Baptiste vertegenwoordigt hem in februari voor de militiecommissaris. In april wordt hij ingelijfd bij het 6de linieregiment. In 1853 moet er iets gebeurd zijn met zijn moeder, want op 1 juli krijgt Albert

1. <http://spoorzoeker.petereyckerman.be/2010/08/18/fotograaf-ajl-eyckermans/>.
2. J. De Ro, *Monumenten van Papier en Karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op maat van papiermakers, drukkers en fotografen*. Geraardsbergen, 2012, p. 241-244.
3. S. JOSEPH, T. SCHWILDEN, M.C. CLAES, *Directory of Photographers in Belgium 1839-1905*. Antwerpen: Museum voor de Fotografie, 1997.
4. Burgerlijke stand en bevolkingsregisters van Geraardsbergen.
5. *Wegwijzer der stad Gent en der provincie Oost-Vlaanderen*. 1833, 1835, 1838; *Almanak van de provincie Oost-Vlaanderen*, 1834.
6. Van Siska werd voornamelijk geen geboorte of overlijdensakte gevonden, wel enkele foto's uit het familiealbum van Max Eyckermans, de achterkleinzoon van Albert Eyckermans' broer Joannes Baptiste.
7. Lotingsregister Geraardsbergen 1852, RABW, toegang 273 van de Provincie Oost-Vlaanderen, nr. 419.

Stamreeks

Andreas Eyckermans †1638, Zichem
 |
 Josse Eyckermans 1608, Zichem - ca. 1683, Zichem
 |
 Andreas Eyckermans 1636, Zichem - 1700, Zichem
 (burgemeester en schepen van Zichem)
 |
 Henricus Eustachius Eyckermans 1688, Zichem - 1731, Diest
 |
 Joannes Franciscus Eyckermans 1721, Diest - 1804, Aalst
 |
 Joannes Baptist Eyckermans 1750, Hulst, Nederland - 1794, Aalst
 |
 Joannes Cornelius Eyckermans 1783, Aalst - 1839, Geraardsbergen
 |
 (Albert) Joannes Leopold Eyckermans 1832, Boom - 1889, Tamatave, Madagascar

drie maanden verlof om haar bij te staan, *comme soutien indispensable*. Na dit verlof, dat op het einde van zijn legerdienst moet geweest zijn, verbindt hij zich op 15 november van dat jaar vrijwillig tot dienst in het leger voor minstens 6 jaar. Heeft hij dit verkeerd ingeschat, of is er een andere reden? De legerdienst beantwoordde niet aan zijn verwachtingen want iets meer dan een half jaar later, op 26 juli 1854, deserteert Albert Eyckermans.⁷

Réunion

Hij ontvlucht België; hoogstwaarschijnlijk naar Frankrijk, waar hij terecht kon bij zijn zussen. Siska woonde in Parijs en Angélique in de havenstad Marseille, waar ze pas gehuwd was met de kunstenaar Alexandre Lebre.⁸ Vermoedelijk vanuit Marseille besluit Albert om de boot te nemen naar het eiland Réunion, een Franse kolonie, gelegen in de Indische Oceaan ten oosten van Madagascar.

Waarom Réunion? Wellicht kan het nooit met zekerheid achterhaald worden, maar er is een zeer merkwaardig toeval. Een achterneef van Albert's vader, Joseph François Eyckermans, huwde in 1791 op Réunion en diens nakomelingen leefden, en leven er nog steeds, onder de verbasterde naam Lakermance! Was dat nog bekend in Albert's tak van de familie of niet? Het zou alleszins een goede reden geweest zijn om te kiezen voor Réunion. Het is een maandenlange reis naar Réunion, eerst per schip over de Middellandse Zee, vervolgens over land naar de Rode Zee, want het Suezkanaal wordt pas in 1869 geopend, en dan weer over zee. Albert arriveert in 1855 als jonge twintiger te Saint-Denis op het eiland Réunion. Hij moet er een bron van inkomsten vinden en wordt handelaar. Nu hij een inkomen heeft kan Albert aan trouwen denken. Binnen korte tijd ontmoet hij de 4 jaar jongere Ange Léonide Lemeur, waar

hij op 24 juli 1858 mee huwt. Ze krijgen al snel 2 dochters, Gabrielle Julia Eugénie (° 9 juni 1859) en Jeanne Marguerite Angèle Gudule (° 8 mei 1861) beiden geboren in Saint-Denis. In 1859 is Albert *commerçant*; ze wonen dan achter de Jardin de l'Etat in Saint-Denis. In 1861 is Albert niet in de stad wanneer zijn dochter geboren wordt. Hij is dan wel al *photographe* en ze wonen in de Rue Liancourt in Saint-Denis.⁹

Fotograaf

Albert leert het vak van fotograaf tussen 1859 en 1861 als assistent bij een andere fotograaf, het is niet bekend bij wie. Dat was toen de enige manier om dit vrij nieuwe beroep te leren. De fotografie was immers nog maar een goede 20 jaar uitgevonden. Hij heeft een beroep met toekomst gekozen en is er op het juiste moment ingestapt. Disderi heeft de *carte-de visite*¹⁰ gecommercialiseerd in 1854 en die

8. Burgerlijke Stand Marseille, Frankrijk. Huwelijksakte 91 van 29 juli 1852.

9. Burgerlijke Stand Saint-Denis, Réunion. Geboorteakte 244 van 1859 en 270 van 1861.

10. De cartes-de visite zijn kartonnen kaartjes van ongeveer 6×10 cm waarop een albumineafdruk gekleefd werd. In de jaren 1850 waren de dure daguerreotypie foto's gegeerd bij de adel en rijke burgerij. De daguerreotypie was een éénmalige unieke foto, er was geen negatief. Pas toen het glasnegatief en de albumineafdruk gecombineerd werden tot de carte-de-visite, die veel goedkoper was en in onbeperkte aantallen kon gereproduceerd worden, begint de bloeiperiode van de fotostudio's en de commerciële portretfotografie.

wordt ongekend populair. Albert Eyckermans kan in zijn nieuwe beroep op dat succes meeliften. Van assistent-fotograaf werkt Albert zich op tot partner van Charles Saunier. In 1862 vestigen ze zich in de Rue Du Conseil 45 te Saint-Denis¹¹. De advertentie waarin de nieuwe studio wordt aangekondigd vermeldt dat Eyckermans' klanten hem vanaf 12 november in het atelier van Saunier kunnen vinden. Daarnaast had hij ook in Saint-Pierre een eigen atelier¹². Albert heeft succes; hij wint de bronzen medaille voor fotografie in 1864 op de *Exposition des Beaux-Arts* van de *Société des Sciences et Arts* van Réunion. Hij wordt er vermeld als *Eyckermans, de Saint-Pierre*¹³. Wanneer zijn partner Saunier in 1865 naar Mauritius vertrekt neemt Eyckermans de studio over.

Wereldtentoonstelling Parijs 1867

De wereldtentoonstelling van 1867 in Parijs wordt heel belangrijk voor Eyckermans en zijn gezin. Hij grijpt de gelegenheid aan om terug naar Europa te reizen. Waarschijnlijk was hij al in januari 1866 zeker dat hij geselecteerd was voor de Wereldtentoonstelling. Zijn collega Azéma adverteert in januari immers al dat hij op zoek is naar modellen voor de wereldtentoonstelling, de selectie was dan dus al bekend. In een advertentie van februari 1866 kondigt Eyckermans prijsverlagingen aan omdat hij de kolonie zal verlaten. Hij zal dan ook zijn studio's verkopen en is dus duidelijk van plan om

langer in Europa te verblijven. Eyckermans wordt uiteindelijk met 11 foto's geselecteerd voor de wereldtentoonstelling: waarschijnlijk foto's van landschappen en de inheemse bevolking op Réunion.¹⁴ Het toeval speelt in zijn kaarten, want het Belgische decreet van 31 mei 1866 laat hem toe om amnestie aan te vragen voor zijn desertie. Als de amnestie wordt toegekend zal hij na meer dan 10 jaar afwezigheid ook zonder problemen zijn familie in Geraardsbergen kunnen bezoeken. De wereldtentoonstelling loopt van april tot en met oktober en de fotografie is er populair en alomtegenwoordig. Wellicht hoopte hij op een vermelding of medaille op de wereldtentoonstelling, maar die kwam er niet. Azéma krijgt wel een eervolle vermelding.

Geraardsbergen

Omstreeks de start van de wereldtentoonstelling komt dan het langverwachte bericht dat hem door Léopold II amnestie verleend wordt:

Bericht aan Eyckermans
1867-1868. Dr 4806. *Etrangers: transmission à Eyckermans, déserteur belge résidant à la Réunion, du certificat de libération qui lui a été adressé par Léopold II, après qu'il ait sollicité le bénéfice du décret d'amnistie du 31 mai 1866 (mars-juillet 1867).*¹⁵

Hij kan nu veilig naar Geraardsbergen terugkeren. Officieel, volgens de bevolkingsregisters, komt het gezin Eyckermans-Lemur pas in Geraardsbergen wonen in mei 1869, meer bepaald in de Gentsestraat

531¹⁶. Het is niet duidelijk of zijn vrouw en kinderen meteen meekomen in 1867 of dat ze pas tegen 1869 aangekomen zijn. Hij neemt zijn activiteiten als fotograaf terug op in Geraardsbergen en afficheert zich als *peintre-photographe*, schilder-fotograaf. We vinden hem zo ook terug in de *Directory of Photographers in Belgium 1839-1905* als *Eyckermans J.L., 1872 ca, Grammont, Painter Photographer*¹⁷. Hij krijgt nog 2 kinderen in België: Ange Joanna (21 mei 1870, Geraardsbergen) en Jules (28 juli 1871, tijdens een verblijf van 8 maanden te Brussel).

Réunion

Heel lang blijven ze vermoedelijk niet in België. Twee aanwijzingen kunnen helpen om de terugkeerdatum nauwkeuriger te bepalen: het huwelijk van Albert's dochter en het onderzoek naar de foto's van de familie Sauger. Het staat vast dat ze in 1878 al terug op Réunion zijn want op 22 januari huwt dochter Marie Gabrielle met Marc Fontes in Saint-Denis. De vondst, datering en identificatie van enkele foto's van de familie Sauger laat toe om de terugkeer naar Réunion te vervroegen naar ca. 1873. Deze foto's dragen ook in grote mate bij aan het afbakenen van deze periode in de dateringsgids (zie verder) en daarmee ook aan het vaststellen van de duur van zijn activiteiten als fotograaf op Réunion. Een uitweiding over de familie Sauger is hier dan ook op zijn plaats.

11. Sinds 1923 Rue Juliette Dodu genoemd.

12. Advertentie in *Le Moniteur de l'île de la Réunion*, 1 november 1862.

13. D. LAMAISON, *Les premiers photographes et la société réunionnaise*. Université de la Réunion. Diplôme d'études approfondies, 1999.

14. s.a., *Bulletin de la Société des sciences et arts de l'île de la Réunion*. Saint-Denis, Réunion: Société des sciences et arts de l'île de la Réunion. Séance publique du 12 juin 1864, p. 3.

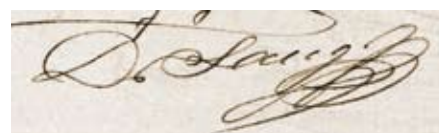
15. P.-J. DERAÏNE et al., *Les étrangers en France: guide des sources d'archives publiques et privées, XIXe-XXe siècles*. Vol. 4. Parijs: Génériques, 2005.

16. Bevolkingsregisters Geraardsbergen 1857-1872.

17. S. JOSEPH, T. SCHWILDEN, M.C. CLAES, *Directory of Photographers in Belgium 1839-1905*. Antwerpen: Museum voor de Fotografie, 1997.

Twee foto's dragen respectievelijk de opschriften *A Pol et à Hélène, D. Sauger* en *Pol Léon*. Door genealogisch onderzoek in Réunion naar de familie Sauger kon een fragmentgenealogie¹⁸ opgesteld worden en konden de foto's gedateerd en geïdentificeerd worden. Alle kinderen in onderstaande tabel werden in Saint-Paul, Réunion geboren, het zijn alle geboorten met de naam Sauger tussen 1860 en 1890.

"Pol" op de foto is Pol Léon Sauger, geboren op 26 januari 1873 als zoon van Frédéric Charles Gustave Sauger en Ernestine Selsis. Pol Léon overleed in 1913. Pol is hier een baby van maximum een jaar oud, en hij staat op de foto met zijn gouvernante. De stijlkenmerken van de *carte-de-visite* zijn consistent met een datering van 1873 (zie verder onder dateringsgids). De handtekening op het opschrift is die van (Edmond Nicolas) Dominique Sauger, de oom van Pol, zoals in verschillende akten geverifieerd

Handtekening van Edmond Nicolas Dominique Sauger uit de geboorteakte van één van zijn kinderen

Foto met opdracht aan Pol en Hélène, van D. Sauger

François Dominique Sauger (1808-1890), gemeenteraadslid van Saint-Paul x 1840 Paris Marie Louise Augustine Matran (1812-)	
Frédéric Charles Gustave Sauger (1845-) x 1867 Saint-Paul Ernestine Selsis (1849-)	Edmond Nicolas Dominique Sauger (1847-) x 1869 Saint-Paul Marie Philomène Emilie Germaine (1848-1880)
- Charles Augustin ° 1868 - Frederic Charles ° 1870 - Pol Léon ° 1873 - Ernest Giuseppe ° 1877 - Ernestine Philomene Charlotte ° 1877	- Marie Joseph Ferdinand Dominique Edmond ° 1872 - Josephine Françoise Ferdinande Marie ° 1874 - Joseph Dominique Ferdinand ° 1876 - Marie Sarah Therese ° 1877 - Marie Emilie Josephe ° 1880 † 1880
	x 1881 Saint-Paul Marie Joseph Arianne Joséphine de Bernardy de Sigoyer (1854-)
	- Marie ° 1882 - Bruno Amable Edmond Dominique Marie Joseph ° 1883 - Marie Joseph Vincent Amable ° 1885 - Marie Joseph Clemence Jeanne Lucie ° 1889

18. Registers van de Burgerlijke Stand van Saint-Paul, Réunion: geboorten 1868 akte 469, 1870 akte 463, 1872 akte 475, 1873 akte 38, 1874 akte 214, 1876 akte 2, 1877 akte 42 en 43 en 246, 1880 akte 144, 1883 akte 39, 1885 akte 851, 1889 akte 406; huwelijken 1867 akte 47, 1869 akte 50, 1881 akte 29. Via <http://anom.archivesnationales.culture.gouv.fr/>.

Pol Léon Sauger ca. 1882

Bassin du Bernica, december 1855

Le Bernica, d'après une Photog. de M. Albert Eyckermans, 1878

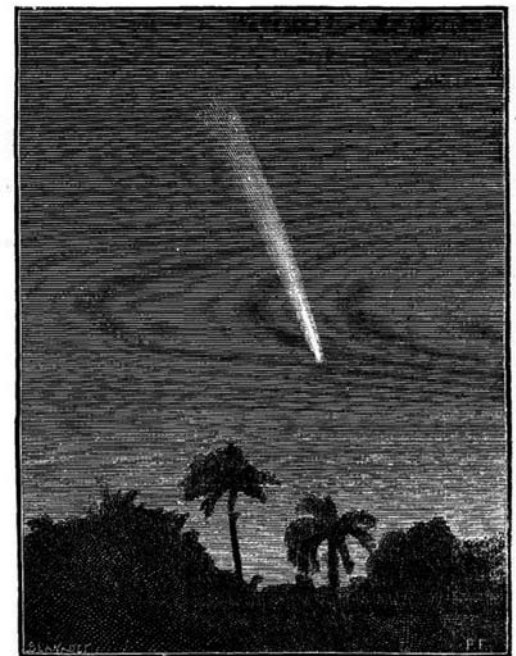
kon worden. De handtekening verschilt duidelijk van die van grootvader Francois Dominique, die zich ook Dominique noemde. Er werd geen Hélène gevonden verbonden aan de familie Sauger, zodat het dus aanvaardbaar is dat de gouvernante bedoeld wordt in de opdracht.

De tweede foto van Pol Léon als 8- à 10-jarige vertoont duidelijk de kenmerken van de jaren 1880 periode van Eyckermans (zie verder onder dateringsgids) en dat komt mooi overeen met de leeftijd van Pol op dat moment. Hiermee kan de terugkeerdatum van Eyckermans verschoven worden naar ca. 1873.

Eyckermans blijft op Réunion actief als fotograaf en zijn werk vindt nog steeds weerklank. Minstens twee van zijn foto's zullen worden gereproduceerd in een boek, één in 1878 en één in 1884. Hij fotografeerde "Le Bernica", een vallei in Saint-Paul te Réunion. De foto wordt opgenomen in Roussin's *Album de l'île de La Réunion*¹⁹.

Roussin begint met de uitgave in delen vanaf 1857. De allereerste gebundelde uitgave uit 1860 bevat al een plaat getiteld *Bassin du Bernica*, op datum van december 1855. De heruitgave vanaf 1878 bevat een andere versie van de plaat genoemd *Le Bernica*, met als onderschrift *d'après une Photog. de M. Albert Eyckermans*. Betekent dit nu dat Eyckermans al in 1855 fotografeerde op Réunion? Waarschijnlijk niet want de platen verschillen behoorlijk in de details. De eerste is vermoedelijk op een tekening gebaseerd. Roussin vermeldt bovendien in zijn publicaties steeds de bron en auteur van de illustraties. Hij zou dan ook in 1860 Eyckermans vermeld hebben als die de bron was.

Op 8 september 1882 fotografeerde hij op Réunion een spectaculaire komeet, de *Great September Comet* (met als wetenschappelijke naam C/1882 R1), vóór zonsopgang met het landschap. Een reproductie

La comète vue à l'île de la Réunion, photographiée directement, avant le lever du soleil.

Great September Comet, 1882
 (Reproductie van de foto gepubliceerd in *L'Astronomie* van Flammarion)

19. A. ROUSSIN, A., *Album de l'île de La Réunion*, 1860 en 1878, heruitgave 2004.

van die foto werd gepubliceerd in *L'astronomie* van Flammarion.²⁰

In 1880 won Eyckermans opnieuw een bronzen medaille op de *Exposition des Beaux-Arts* van de *Société des Sciences et Arts* van Réunion.²¹

Een derde foto van de familie Sauger (zie afbeelding *De nichtjes Sauger* onder Fotodateringsgids) laat toe om aan te tonen dat Eyckermans tot minstens ca. 1886 op Réunion actief bleef als fotograaf. De foto toont de twee nichtjes Marie Thérèse (*debout*) fille de Dominique en Ernestine *dernier enfant de Frédéric*. Beide meisjes staan in de genealogische tabel (zie hoger) en werden geboren in 1877. Ze zijn naar schatting 9 à 10 jaar oud, wat bewijst dat Eyckermans zeker actief was tot ca. 1886.

Uiteindelijk komt Albert terecht op Madagascar, hij overlijdt er in Tamatave op 56-jarige leeftijd, op 22 januari 1889. Het is niet helemaal duidelijk of hij er dan woont of op doorreis is.

Fotodateringsgids

Regelmatig duiken er nog foto's op van Eyckermans, onder andere op online veilingen. Dankzij de afbeeldingen die zo verzameld werden, samen met enkele Geraardsbergse foto's, is het mogelijk een beeld te vormen van het werk van Eyckermans. Om *cartes-de-visite* te dateren kan onder meer gebruik gemaakt worden van de afmetingen, de dikte en de stijlkenmerken van de kaart, van de compositie, de pose, de achtergrond, de attributen en de modekenmerken. De activiteitsperiodes van de fotograaf op verschillende plaatsen zijn ongetwijfeld één van de belangrijkste elementen voor datering. Het fotografische afdrukprocédé kan ook een aanwijzing zijn, maar de bekende foto's van Eyckermans zijn allemaal albuminedrukken, zoals gebruikelijk voor de meeste

cartes-de-visite in die periode, zodat ze op die basis niet onderscheiden kunnen worden. Genealogische informatie tenslotte is ook heel nuttig voor datering, zoals de uitweiding over de familie Sauger duidelijk aantoont.

Alle voornoemde kenmerken zijn individueel slechts indicaties. Er waren immers conservatieve, progressieve en eigenzinnige fotografen en ze moesten natuurlijk wel enigszins op de mode inspelen om commercieel leefbaar te blijven. Daarnaast is van veel kenmerken wel een vroegste datum te bepalen omdat ze dan bijvoorbeeld pas technisch mogelijk werden. Maar hoelang een bepaald kenmerk daarna blijft voorkomen is vaak veel minder duidelijk. Het evalueren van zo veel mogelijk kenmerken kan dan toch leiden tot een consistente en betrouwbare datering. Voor de dateringsgids van Eyckermans' *cartes-de-visite* kon geen rekening gehouden worden met de afmetingen en de dikte omdat de meeste foto's enkel digitaal bekend zijn. Afmetingen en dikte

zijn vooral dankbare aanwijzingen als er weinig andere informatie is. In het geval van Eyckermans waren er voldoende andere aanwijzingen om de datering betrouwbaar te maken.

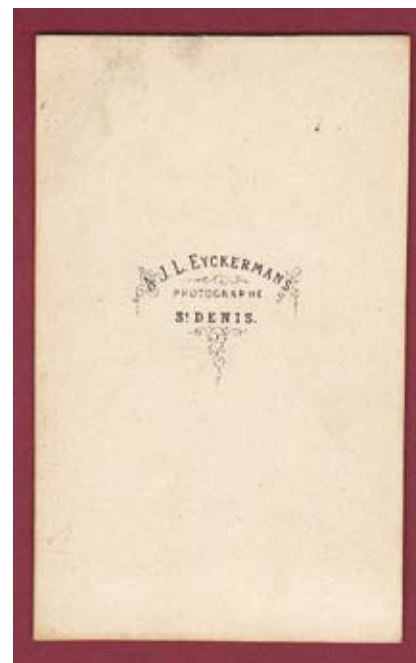
Activiteitsperiodes

Er zijn duidelijk drie periodes te onderscheiden in functie van de verblijfplaats: Réunion, Geraardsbergen en weer Réunion. Aangezien deze periodes ook verschillende stijlkenmerken hebben voor *cartes-de-visite*, kunnen ze in grote lijnen gemakkelijk in de juiste periode ondergebracht worden.

1. Réunion. Tussen 1859 en juli 1861 wordt hij fotograaf in Saint-Denis en Saint-Pierre tot hij in de eerste maanden van 1867 naar de wereldtentoonstelling in Parijs vertrekt. Zijn eerste foto's onder eigen naam maakt hij ca. 1860. Volgens een krantenadvertentie²¹ was hij gevestigd op nr. 45, maar op zijn *cartes-de-visite* staat nr. 83.

Carte-de-visite ca. 1860-1866

20. C. FLAMMARION, *L'astronomie*. vol. 2. Parijs: Gauthier-Villars, 1884, p. 107.

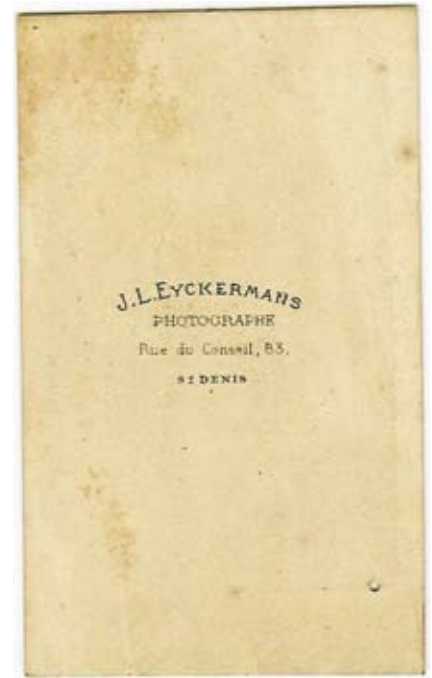
21. s.a., *Bulletin de la Société des sciences et arts de l'île de la Réunion*. Saint-Denis, Réunion: Société des sciences et arts de l'île de la Réunion, 1881, p. 43.

ca. 1860 : Saint-Denis (en Saint-Pierre?)
1862 - 1865: Saint-Denis, Rue Du Conseil,
45 of 83 (partnerschap met Saunier)
1865 - 1867: Saint-Denis, Rue Du Conseil,
45 of 83 (zonder partner)

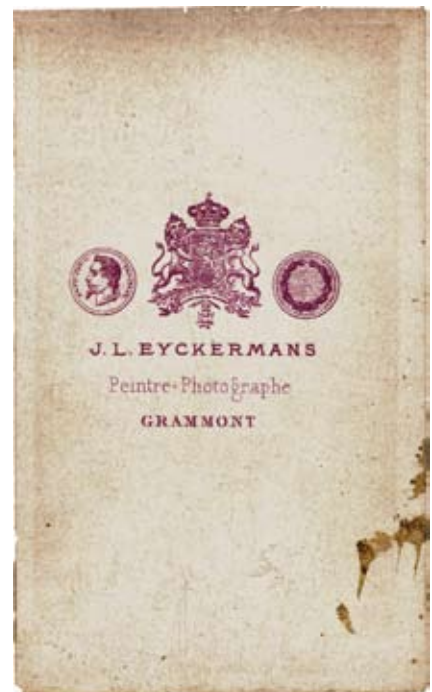
Deze oudste foto's zijn gemakkelijk te herkennen aan de typische sobere jaren 1860 stijl: op de voorzijde staat enkel de naam van de fotograaf in eenvoudige drukletters; op de achterzijde geen of minimale versiering en een eenvoudig lettertype; de kaarten hebben rechte hoeken; het zijn meestal portretten "ten voeten uit", de geportretteerde is zichtbaar van kop tot teen.

Twee subperiodes zijn te onderscheiden, in de eerste periode ondertekent hij met A.J.L. Eyckermans, in de tweede periode met J.L. Eyckermans. In de eerste periode is er enige versiering te bemerken op de achterzijde, in de tweede periode wordt ook het straatadres vermeld. De versiering kan een indicatie zijn dat de A.J.L.-periode later valt dan de J.L.-periode. Daarentegen kan de vermelding van meer informatie (het adres) een indicatie zijn van het omgekeerde.

Deze mogelijke tegenstelling wordt opgelost via een datering van de modetrends. De vrouw uit de A.J.L.-periode draagt een hoepelrok (crinoline) die duidelijk rond is (niet afgevlakt vooraan). Dat is een modekenmerk van 1850 tot 1867. Haar oren zijn half bedekt door haar kapsel. Haar leeftijd kan geschat worden op 30-35 jaar. Vermits haar geboortjaar bekend is (1831) betekent dat een datering van ca. 1861-1866. Alle aanwijzingen zijn consistent met die periode. De vrouw uit de J.L.-periode draagt ook een hoepelrok, maar die is duidelijk afgeplat vooraan, een kenmerk dat vanaf 1867 zijn intrede doet, een duidelijke tournure (samengenomen stof aan de achterzijde van de rok) is niet zichtbaar, wat een aanwijzing is voor de periode voor 1870. Haar oren zijn onbedekt, wat vanaf 1864

Carte-de-visite ca. 1864-1867

Carte-de-visite ca. 1869-1873

Kabinetkaart ca. 1875-1880.

kon. Deze foto kan dus gedateerd worden rond 1864-1869. Alles samen wijst er op dat de A.J.L.-periode de vroegste periode is in de jaren 1860.

2. Geraardsbergen. Officieel vanaf mei 1869 vinden we hem terug in Geraardsbergen. Hij blijft er enkele jaren tot ten minste 1872 en ten laatste 1878.

1869 - 1871: Geraardsbergen, Gentsestraat, 531

1871: Brussel (gedurende 8 maanden)

1871 - ca. 1873: Geraardsbergen

De weinige foto's uit Geraardsbergen vertonen de stijlkenmerken van de vroege jaren 1870, een duidelijke evolutie ten opzichte van de voorgaande periode op Réunion. Op de voorzijde staan enkel de naam en de vestigingsplaats in eenvoudige drukletters, typisch voor de jaren 1870. De rand van de kaart is versierd met een gekleurde lijn. Dit komt al voor in de jaren 1870, zoals bij Eyckermans, maar is vooral typisch voor de jaren 1880. Andere foto's uit Geraardsbergen hebben een eenvoudiger voorzijde

zonder lijn of tekst, wellicht zijn het de vroegste foto's uit deze periode.

Op de achterzijde treffen we het wapenschild van België aan en twee medaillons: links een medaillon van *Napoleon III Empereur*, waarover verder meer, en rechts een medaillon met een lauwerkrans. Dergelijke medaillons met lauwerkrans werden meestal ingevuld met een jaartal en een tekst om het winnen van een prijs of vermelding aan te geven. Hier is ze leeg, waarschijnlijk staat ze er vooral voor het evenwicht in de compositie. Op de foto's uit Geraardsbergen noemt hij zichzelf voor het eerst *Peintre-Photographe*, in plaats van enkel *Photographe*, hij zal dat blijven doen wanneer hij terug is in Réunion.

3. Réunion. Zeker vanaf 1873 is hij terug in Réunion tot minstens 1886. Hij sterft op 22 januari 1889 in Madagascar, hij blijft dus ten laatste tot 1888 op Réunion.

2de helft jaren 1870?: Saint-Paul
ca. 1873 - na 1886: Saint-Denis

Er kunnen in deze periode twee stijlen onderscheiden worden, jaren 1870 en jaren 1880. De stijlkenmerken van Eyckermans' foto's in de jaren 1870 zijn rechte hoeken en op de voorzijde een gekleurde lijn rondom de foto. De naam en de vestigingsplaats van de fotograaf staan in eenvoudige drukletters. Het is duidelijk een voortzetting van de stijl in Geraardsbergen. Alleen de achterzijde is iets uitgebreider. Ook de buste in een ovale vignet, typisch voor de jaren 1870, komt voor bij Eyckermans.

De algemene stijlkenmerken van de jaren 1880 zijn de afgeronde hoeken en de toevoeging van een schild of logo tussen de naam en de plaats aan de voorzijde. In het geval van Eyckermans zijn het zijn verstrengelde en versierde initialen J.L.E.. De gekleurde lijn rond de foto is verdwenen. Bovendien zijn de meeste van deze foto's uitgevoerd als semi-emaille, een procédé dat erin bestaat de foto te bedekken met een dikke beschermende celluloidlaag in een ovale of rechthoekige bolling. Semi-emaille ontstond omstreeks 1880. Eyckermans maakt er meteen gebruik van zoals te zien op een vierde en vijfde foto van de familie Sauger, van de ongeveer 4-jarige *Joseph fils de Dominique* en de ongeveer 5-jarige *Marie fille de Dominique*. Daarmee kunnen beide foto's gedateerd worden op ca. 1880, wat aantoont dat Eyckermans deze vernieuwing heel snel oppikte. De stijl is exact dezelfde als bij de foto van *De nichtjes Sauger*. De achterzijde blijft bij Eyckermans dus onveranderd in de jaren 1880.

De enige aanwijzing voor zijn vestiging in Saint-Paul is een foto die qua stijl zeker uit deze periode stamt. De stijl lijkt een overgang tussen die van de jaren 1870 en 1880. Afgeronde hoeken en een gekleurde lijn, op de voorzijde staat de naam en de vestigingsplaats in eenvoudige drukletters

De nichtjes Sauger ca. 1886

maar zonder logo in het midden; de achterzijde is dezelfde als bij de foto's uit Saint-Denis in deze periode. Ofwel had Eyckermans een bijhuis in Saint-Paul in de tweede helft van de jaren 1870, ofwel is hij tijdelijk verhuisd. Voor een verhuis pleit de stoel, een studioattribuut dat hetzelfde is als op de foto's uit Saint-Denis vanaf zijn terugkeer op Réunion.

Op de achterzijde van de foto's uit deze periode zien we dat Eyckermans het Belgische wapenschild blijft gebruiken, hij verloochent zijn afkomst niet na zijn amnestie en is er zelfs trots op. Links van het wapenschild staat een medaillon van de wereldtentoonstelling van 1867 in Parijs. Rechts van het wapenschild blijft hij vreemd genoeg ook het medaillon met Napoleon III gebruiken. Napoleon III was namelijk slechts keizer van Frankrijk tot 1870, waarna de derde Franse republiek begon; hij overleed in 1873 in ballingschap in Engeland. Dat Eyckermans in de late jaren 1870 en de jaren 1880 nog steeds zijn beeltenis aanbracht moet toch betekenen dat hij zeker geen republikein was.

Peter Eyckerman

peter.eyckerman@gmail.com -
<http://spoorzoeker.petereyckerman.be>

Carte-de-visite van een bijhuis in Saint-Paul